

„Lekarz Wojskowy” – stulecie służby Ojczyźnie

„Lekarz Wojskowy” – centenary of serving the Country

Danuta Augustynowicz

Wydział Wsparcia i Zarządzania Projektami WIM w Warszawie; kierownik: mgr Adriana Bednarz

Streszczenie. „Lekarz Wojskowy” ukazuje się od 3 stycznia 1920 r. W założeniu jego twórców, Wojskowej Rady Sanitarnej, pismo miało służyć lekarzom wojskowym. Czasopismo wrosło w struktury wojskowej służby zdrowia, towarzyszyło czytelnikom w codziennej pracy w czasie działań wojennych i w czasach pokoju, także w budowaniu nowej Polski i nowoczesnych sił zbrojnych. Wybuch II wojny światowej przerwał rozwój czasopisma, ale już w 1941 r. na obczyźnie, w Edynburgu, grupa polskich oficerów lekarzy podjęła inicjatywę wydawania „Lekarza Wojskowego”, nawiązując do edycji przedwojennej. W pierwszych dniach roku 1945, jeszcze przed wyzwoleniem Warszawy, wznowiono edycję czasopisma, wydając je w Lublinie. Przez 100 lat „Lekarz Wojskowy” pełnił służbę, stawiając sobie za cel przede wszystkim upowszechnianie najnowszych zdobyczy nauki oraz kształtowanie postaw i wykształcenie lekarza wojskowego, dla którego praca w wojsku będzie zaszczytem.

Słowa kluczowe: czasopisma – historia, historia medycyny XX wieku

Abstract. „Lekarz Wojskowy” has been published since January 3, 1920. Its founders, i.e. the Military Sanitary Council, intended the journal to serve military physicians. It became an integral part of the military health service, accompanying its readers in their daily work, during times of war and peace, in building a new Poland and modern armed forces. The outbreak of World War II interrupted the development of the magazine. However, as early as 1941, in exile in Edinburgh, a group of Polish medical officers took the initiative to publish „Lekarz Wojskowy” referring to its pre-war form. The edition of the magazine was resumed in Lublin in the first days of 1945, even before the liberation of Warsaw. For 100 years „Lekarz Wojskowy” has served its original purpose, first of all propagating the latest scientific achievements among military medical practitioners, attitude shaping and educating a military physician, who would be honored to work in the army.

Key words: 20th-century history of medicine, periodicals – history

Nadesłano: 28.02.2020. Przyjęto do druku: 6.04.2020

Nie zgłoszono sprzeczności interesów.

Lek. Wojsk., 2020; 98 (2): 110–120

Copyright by Wojskowy Instytut Medyczny

Adres do korespondencji

mgr Danuta Augustynowicz

Wydział Wsparcia i Zarządzania Projektami WIM

ul. Szaserów 128, 04-141 Warszawa

tel. +48 261 816 705

e-mail: daugustynowicz@wim.mil.pl

Okres dwudziestolecia międzywojennego

3 stycznia 2020 r. minęło sto lat od ukazania się pierwszego numeru czasopisma poświęconego medycynie wojskowej, noszącego tytuł „Lekarz Wojskowy”. Inicjatorem powołania pisma była Wojskowa Rada Sanitarna (WRS), będąca organem Ministerstwa Spraw Wojskowych. Prezes Wojskowej Rady Sanitarnej, płk prof. Zdzisław Dmochowski, w numerze otwierającym edycję nakreślił zadania dla nowo powstającego czasopisma, wymieniając wśród najważniejszych przekazywanie lekarzom wojskowym najnowszych postępów wiedzy lekarskiej oraz

na bieżąco informacji o organizacji sanitarnej armii. Zadeklarował również włączenie czytelników w proces tworzenia czasopisma poprzez publikowanie prac, zapewniając swobodę wypowiedzania się. Powyższe cele postawione przed „Lekarzem Wojskowym” były realizowane przez cały okres wydawania pisma (ryc. 1.–2.).

Czasopismo redagowane było przez komitet powołany spośród członków WRS. Redaktorem został ppłk dr Jan Koelichen (ryc. 3.), a w latach 1922–1927 funkcję tę pełnił płk dr Władysław Osmolski (ryc. 4.). Kolejnymi redaktorami byli Gustaw Szulc (ryc. 5.), a od 1934 r. ppłk dr Stanisław Konopka (ryc. 6.).



Rycina 1. Siedziba WRS, Zamek Ujazdowski, z lotu ptaka, 1944. Autor nieznany (źródło: © Archiwum Deutsches Dokumentationszentrum für Kunstgeschichte – Bildarchiv Foto Marburg, Nr. fm931407)

Figure 1. WRS headquarters, Ujazdowski Castle, 1944. Author unknown (source: © Archive Deutsches Dokumentationszentrum für Kunstgeschichte – Bildarchiv photo Marburg, Nr. fm931407)

Poszczególne zeszyty rocznika 1920 i kilku kolejnych były podzielone na dwie części. W pierwszej – o objętości 2 arkuszy wydawniczych – zamieszczano najpierw „artykuły o treści ściśle naukowej, dalej artykuły wojsko-lekarskie, artykuły obyczajowe z życia lekarzy wojskowych itp.” [1], drugą część przeznaczono na dział sprawozdawczy, składający się ze streszczeń wydawnictw naukowych oraz sprawozdań z posiedzeń naukowych. W kolejnych latach stopniowo zwiększano liczbę arkuszy wydawniczych i artykułów.

Od początku „Lekarz Wojskowy” został włączony do propagowania treści ważnych dla rozwoju i bezpieczeństwa kraju. W pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości pilnym problemem było podjęcie walki z epidemiologią ostrych chorób zakaźnych, szerzących się zwłaszcza na wschodzie kraju. Dur osutkowy, ospa prawdziwa, ostre choroby przewodu pokarmowego – w tym najgroźniejsze: dur brzuszny, cholera i czerwotka, zbierały śmiertelne żniwo wśród żołnierzy i ludności cywilnej. W tym okresie odnotowano także liczne przypadki zachorowania na gruźlicę, zwłaszcza u dzieci i młodzieży. Spustoszenie siały, na równi z innymi chorobami zakaźnymi, choroby weneryczne. W latach 1920–1923 w „Lekarzu Wojskowym” opublikowano liczne prace poświęcone powyższej tematyce oraz materiały propagujące zachowania mające wpływ na opanowanie epidemii. Ich autorami byli wybitni lekarze epidemiolodzy, bakteriologowie i kierownicy oraz pracownicy placówek zajmujących się diagnostyką laboratoryjną.

Jednym z zagadnień istotnych dla odbudowy kraju i jego przyszłości było stworzenie nowoczesnej służby zdrowia. Redakcja udostępniła strony czasopisma autorom, którzy włączyli się w dzieło tworzenia przyszłych struktur, stając się forum dla ogólnonarodowej dyskusji nad kształtem i rolą służby sanitarnej w Wojsku Polskim oraz jej miejscem w odradzającym się państwie. Również publikowanie osobistych doświadczeń zdobytych przez lekarzy podczas walk I wojny światowej i wojny polsko-rosyjskiej z lat 1919–1920 stanowiło ważny wkład w przygotowywanie zarządzeń dla wojska [2]. Szczególnie bliska wszystkim redakcjom kierującym „Lekarzem Wojskowym” było troska o kształcenie kadry dla wojskowej służby sanitarnej. Gdy 31.10.1922 r. utworzono Wojskową Szkołę Sanitarną (WSS), naturalnie odnotowano ten fakt na stronach czasopisma. Odtąd na jego łamach systematycznie ukazywały się informacje z życia szkoły, a w gronie autorów znalazły się osoby związane z nowo powstałym ośrodkiem nauczania.

Kolejne świadectwo zaangażowania „Lekarza Wojskowego” w sprawy bieżące kraju oraz propagowanie nowoczesnych idei to udział w organizacji wojskowego lotnictwa sanitarnego, którego pionierem był gen. dr Felicjan Sławoj Składkowski. Już w październiku 1922 r., kiedy Departament Sanitarny rozpoczął organizację Komitetu Utworzenia Lotnictwa Sanitarnego w Polsce, powołanego do zgromadzenia środków finansowych na realizację przedsięwzięcia, czasopismo włączyło się w upowszechnianie tej idei, udostępniając łamy autorom

nr 1. Warszawa, 3 stycznia 1919 r. 1920 № 1.



LEKARZ WOJSKOWY
R **S**
 TYGODNIK POŚWIĘCONY
 MEDYCYNIE WOJSKOWEJ i OGÓLNEJ

Injectiones subc. sterilis in Ampul.
Dragées Pilulae Saccharo obductae.
 wszelkie kompozycje używane w praktyce
 poleca apteka Magistra Farmacji **J. GESSNERA**
 Warszawa, Jerozolimska 25.

APTECZNY DOM HANDLOWY
EDWARD GOBIEC
 w Warszawie
 Leszno 3. — Tel. № 7-94, 67-23 i 235-57.

Kurfowy
Skład Apteczny
M. REINGOLD i I. ORAŃSKI
 Warszawa, Zielna 24.
 Telefon 408-36.

ALFONS MANN
 Warszawa, Plac Młachowski 2.
Fabryka narzędzi chirurgicznych
 i wyrobów stalowych ostrych.
 Wszelkie narzędzia chirurgiczne i anatom.
 Przybory i aparaty lekarskie i felezyckie.
 Narzędzia weteryn. — Wyroby stal. ostre.
HURT i DETAL.
 FIRMA EGZYSTUJE OD ROKU 1819.

FABRYKA ŚRODKÓW OPATRUNKOWYCH
R. STRZELECKIEGO
 Warszawa, Langnerowska 2c. — Telefon 48-90
!!! 10 złotych i srebrnych medali !!!
 Poleca: Gazy i waty opatrunk. Opatrunki wyjął. Opatrunki dla wojska. Bandaze. Plastry smarowane
 zwyczajne i kauczukowe, nie ustępujące wyrobom za-
 granicznym. Plaster kauczukowy na szpulkach. Pla-
 sterek angielski przawieszający wyroby zagraniczne
 w różnem opakowaniu. Plaster „Thapsia”, Plaster
 Tatrzński na odleśki. Plaster rypiorowy dzielny.
 Kataplamy antysept. Synapizma. Papier „Vlinsi”.
 „Fayard et Bieyn”, Mouches de Milan.
 Dostawy dla wojska, szpitali, dr. zej., kooper. itp.

Rycina 2. Strona tytułowa „Lekarza Wojskowego” 1919; 1 (1)

Figure 2. Front page of “Lekarz Wojskowy” 1919; 1 (1)



Rycina 3. Jan Koelichen – redaktor w latach 1920–1922. Lek Wojsk, 1929; 14 (1–4): 3

Figure 3. Jan Koelichen – Editor-in-Chief 1920–1922. Lek Wojsk, 1929; 14 (1–4): 3

propagującym powyższą tematykę oraz publikując regularnie informacje o wysokości zebranego funduszu.

Odbudowa kraju i praca dla pokoju wywarły wpływ na zmianę tematyki prac publikowanych już w ostatnich numerach z 1923 r., gdzie coraz więcej miejsca poświęcano schorzeniom internistycznym i opisywano przypadki chorób niezwiązanych ze służbą wojskową. W kolejnych latach przeważały prace z zakresu szeroko rozumianej interny oraz poszczególnych działów medycyny, w tym neurologii i medycyny lotniczej. Medycyna wojskowa ustępowała miejsca ogólnej. W 1924 r., podsumowując czteroletnią działalność czasopisma, redakcja zwróciła szczególną uwagę na aspekt ważny dla rozwoju służby zdrowia, jakim było zacieśnianie „węzłów współpracy dwóch sanitarjatów: cywilnego i wojskowego, [...] konieczne nie tylko dla dzieła wojny, niestety możliwej i nawet przewidywanej, ale także dla rozwoju nauki medycyny oraz ugruntowania jej dobroczynnych wpływów na siłę Narodu w twórczości pokojowej” [3].

Wiele miejsca w „Lekarzu Wojskowym” poświęcono zagadnieniom wychowania młodego pokolenia,



Rycina 4. Władysław Osmolski – redaktor w latach 1922–1927 (www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/wladyslaw-leon-osmolski [dostęp 15.10.2019 r.])

Figure 4. Władysław Osmolski – Editor-in-Chief 1922–1927 (www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/wladyslaw-leon-osmolski [accessed 15.10.2019])

przyszłych lekarzy oficerów WP, czemu służyło publikowanie prac historycznych poświęconych wielkim czynom Polaków, walkom narodowowyzwoleńczym czy służbie Legionów Polskich. Odbiorcami tych treści mieli być studenci, których wychowawcy zwracali również uwagę na zdrowie i sprawność fizyczną, bowiem ważne było ukształtowanie „dobrego lekarza, zdyscyplinowanego wewnątrz i zewnątrz, obeznanego ze sprawami wojska i wojny, ideowego żołnierza, a zarazem dowódcy” [4].

Utworzenie 1 kwietnia 1930 r. Centrum Wyszczepienia Sanitarnego (CWSan.), w skład którego weszła Szkoła Podchorążych Sanitarnych, wpłynęło na zadania programowe czasopisma. Były redaktor Gustaw Szulc podkreślał, że zarówno centrum, jak i czasopismo miały te same obowiązki uczestniczenia w wychowaniu „przyszłego korpusu lekarzy wojskowych, zjednoczenie go wspólnością idei i doktryny, aby tworzył on w przyszłości sprawne i doskonałe narzędzie obrony sił żywych narodu na czas potrzeby wojennej. (...) Ci sami ludzie, którzy na łamach »Lekarza Wojskowego« tworami swej



Rycina 5. Gustaw Szulc – redaktor w latach 1927–1934 (z zasobów WIM)

Figure 5. Gustaw Szulc – Editor-in-Chief 1927–1934 (from WIM archives)

myśli i serca kładli podwaliny ideologii polskiego lekarza wojskowego, równocześnie zostali powołani do pracy po otwarciu Szkoły, do kształcenia umysłów i serc młodego pokolenia lekarzy wojskowych” [4].

Ostatnim numerem, który ukazał się do września 1939 r., był zeszyt 2 t. 34, datowany na 1 sierpnia.

Lata wojenne – Edynburg

W lipcu 1941 r. w Edynburgu ukazało się czasopismo, któremu nadano tytuł „Lekarz Wojskowy”. Inicjatywa wznowienia pisma wyszła od polskich lekarzy, którzy znaleźli się w Wielkiej Brytanii, a pieczę nad czasopiśmem przejęło nowo utworzone Towarzystwo Naukowe Lekarzy Polskich Sił Zbrojnych w Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii w Edynburgu (ryc. 7.). Kierowanie czasopiśmem powierzono ppłk. dr. Zygmuntowi Żołędziowskiemu. Od numeru 2–3 z 1945 r. do ostatniego wydanego na emigracji w 1946 r. redaktorem był płk dr med. Henryk Kompf (ryc. 8.). Publikacje ukazujące się w czasopiśmie dotyczyły zagadnień służby zdrowia

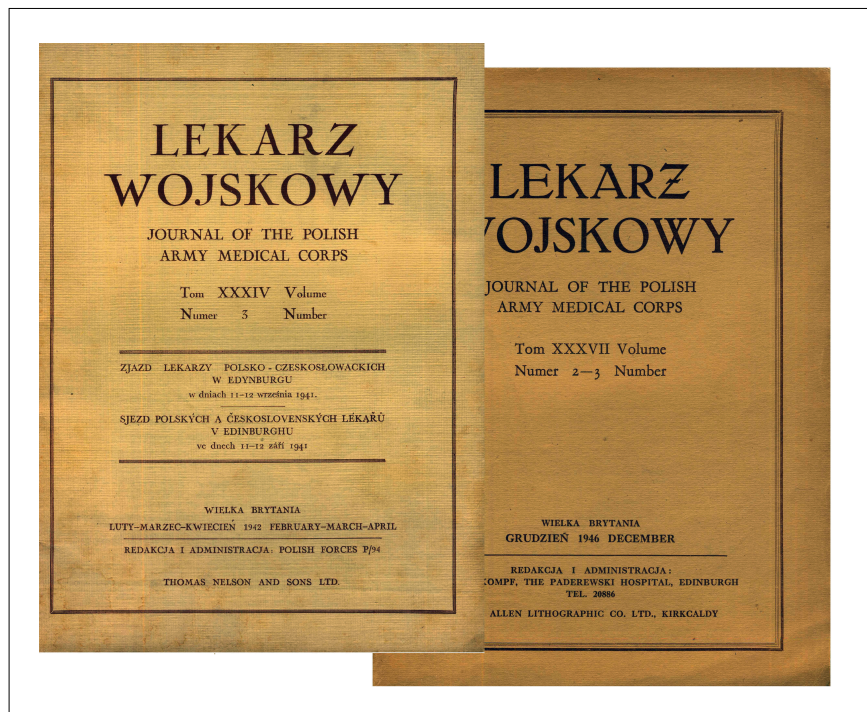


Rycina 6. Stanisław Konopka – redaktor w latach 1934–1939 (www.cybra.lodz.pl/Content/5905/522-550.pdf [dostęp 12.12.2019 r.]

Figure 6. Stanisław Konopka – Editor-in-Chief 1934–1939 (www.cybra.lodz.pl/Content/5905/522-550.pdf [accessed 12.12.2019])

związanych z trwającą wojną. Na pierwszy plan wysunęły się zagadnienia z taktyki sanitarnej oraz prace omawiające sprawność polskiego korpusu medycznego na polach walki. Redakcja czasopisma, poza upowszechnianiem wiedzy, publikowała liczne komunikaty dotyczące spraw polskich, które miały służyć podtrzymywaniu ducha polskości i wiary w zwycięstwo [5,6].

Znamiennym tekstem była opublikowana w 1945 r. mowa dziekana Polskiego Wydziału Lekarskiego w Edynburgu, wygłoszona podczas inauguracji roku akademickiego 1944–1945. Profesor Antoni Jurasz rozpoczął wykład inauguracyjny słowami: „Na wstępie mego sprawozdania pragnę zadość uczynić potrzebie serca wszystkich tu zebranych i skierować nasze gorące uczucia do Kraju. (...) Przed tymi zaś, którzy w walce o Polskę zginęli od kul wroga, zamęczeni zostali w obozach koncentracyjnych, zmarli w nędzy lub na zestrzeleniu, kornie chylimy czoła”. Nie zabrakło też słów nadziei: „W myśli o przyszłości zebraliśmy już poważną ilość podręczników, książek naukowych, czasopism lekarskich, aparatury klinicznej



Rycina 7. Okładki „Lekarza Wojskowego” z lat 1941 i 1946 – Edynburg

Figure 7. Front pages of “Lekarz Wojskowy” 1941 and 1946 – Edinburgh



Rycina 8. Henryk Kompf – redaktor w latach 1945–1946 (www.pl.wikipedia.org/wiki/Henryk_Kompf [dostęp 15.10.2019 r.])

Rycina 8. Henryk Kompf – Editor-in-Chief 1945–1946 (www.pl.wikipedia.org/wiki/Henryk_Kompf [accessed 15.10.2019])

i sprzętu naukowego – wierzymy, że z tym dorobkiem powrócimy i zapoczątkujemy odbudowę naszych wydziałów lekarskich w Polsce” [7].

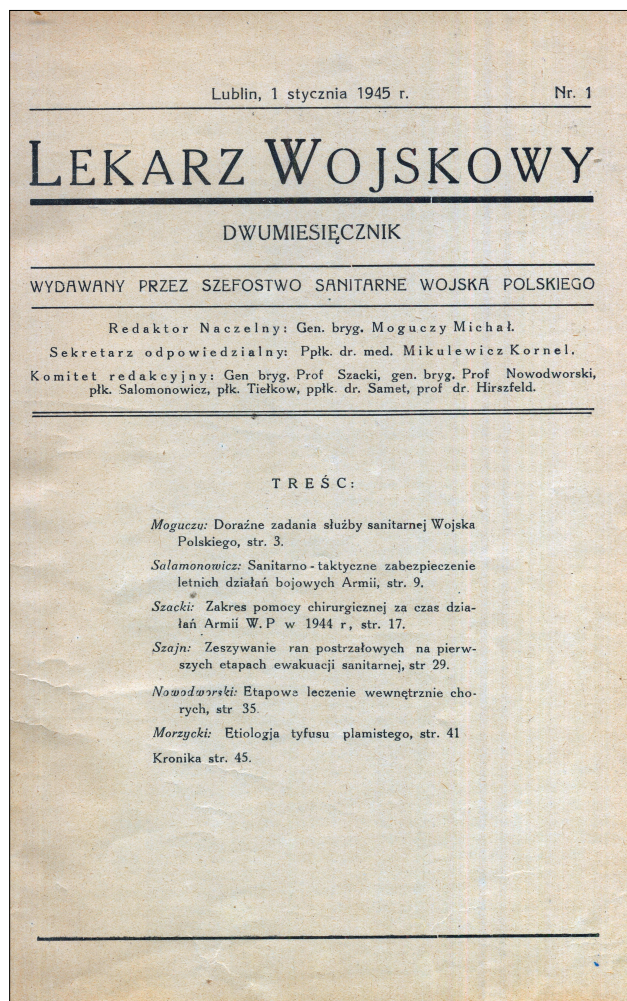
Okres powojenny (1945–2019)

Zanim ustały działania wojenne, na częściowo wyzwolonych ziemiach polskich już w styczniu 1945 r. przywrócono edycję „Lekarza Wojskowego” w kraju (ryc. 9.). Rozkaz tajny w tej sprawie wydano 29 stycznia 1945 r.

„Rozkaz Nr 12

W celu ześrodkowania sił lekarskich przy organach kierowniczych służby zdrowia i ulepszenia kierowania praktyczną pracą instytucji polowych służby sanitarnej, a także w celu stworzenia jednolitych zasad dla pracy lekarzy rozkazuję:

1. Założyć przy Szefostwie Sanitarnym WP wojskowe czasopismo lekarskie, któremu nadać nazwę: „Lekarz Wojskowy”.
2. Wyznaczyć komitet redakcyjny w następującym składzie:
 - Redaktor odpowiedzialny gen. bryg. kand. nauk med. Moguczy,
 - Sekretarz odpowiedzialny ppłk dr med. Mikulewicz.
 - Członkowie komitetu redakcyjnego: gen. bryg. prof. Szacki, gen. bryg. prof. Nowodworski, prof. Hirszfeld,



Rycina 9. Strona tytułowa „Lekarza Wojskowego” 1945; (1)

Figure 9. Front page of “Lekarz Wojskowy” 1945; (1)

prof. Węgierko, plk Salomonowicz^{*1}, plk kand. nauk med. Tielkow, pplk Samet.

3. Zorganizować wydawnictwo czasopisma raz na dwa miesiące przez wojskowy instytut wydawniczy.

Podpisano Szef Służby Zdrowia Wojska Polskiego Moguczy gen. bryg. Rozkaz sporządzono w 6 egz.” [8]

Pierwszy numer ukazał się w Lublinie i był datowany na 1 stycznia. Wydawcą było Szefostwo Sanitarne WP. Czasopismo miało zamieszczać, obok prac klinicznych, także plany i zamierzenia kierownictwa oraz upowszechniać wiedzę o osiągnięciach polskiej i radzieckiej armii.

¹ Plk Adam Salomonowicz, prawdopodobnie nazwisko zostało wpisane z błędem [dopisek autorki], por. artykuł „Lekarz Wojskowy” 1945; 1: 9.

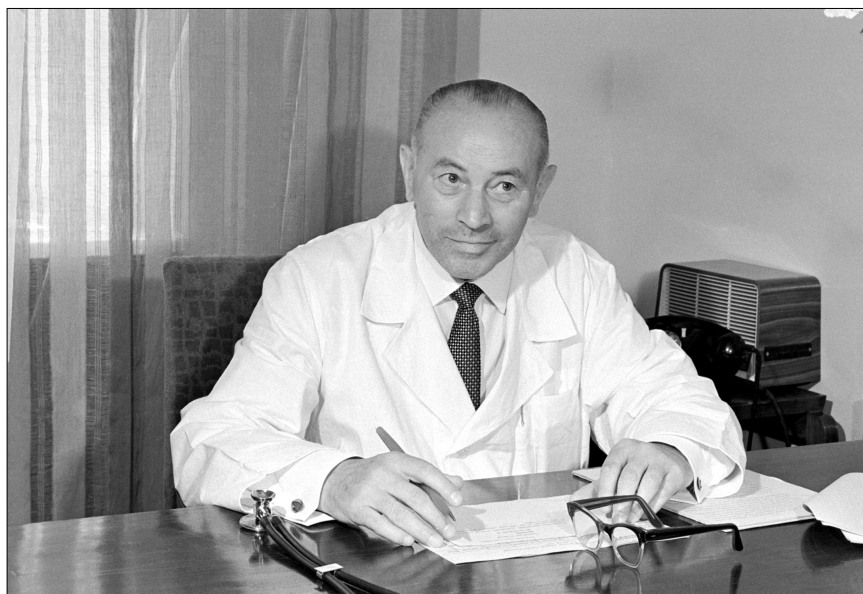


Rycina 10. Bolesław Szarecki – redaktor w latach 1946–1951 (z zasobów WIM)

Figure 10. Bolesław Szarecki – Editor-in-Chief 1946–1951 (from WIM archives)

Redakcję czasowo umieszczono w gmachu Katedry Medycyny Wojskowej Uniwersytetu Katolickiego, gdzie wydała 4 numery z roku 1945 r. Po przeniesieniu czasopisma do Warszawy siedzibą redakcji stał się Szpital Ministerstwa Obrony Narodowej z Polikliniką przy ul. Koszykowej. W 1946 r. funkcję redaktora objął gen. bryg. prof. Bolesław Szarecki, kierujący czasopiśmie do 1958 r. (ryc. 10.). W latach 50. siedzibą redakcji była ul. Filtrowa 24, a od 1959 r. ponownie ul. Koszykowa. Kierownictwo wojskowej służby zdrowia postrzegało „Lekarza Wojskowego” jako ważne medium, które powinno w istotny sposób wpływać na rozwój wojskowej służby zdrowia, wzrost jej autorytetu i znaczenia. Czasopismo miało wyznaczać poziom pracowników wojskowej służby zdrowia pod względem fachowym, etycznym-moralnym i politycznym.

Ważną dla rozwoju czasopisma decyzją było otwarcie się wojskowej służby zdrowia na leczenie chorych



Rycina 11. Stanisław Bober – przewodniczący komitetu redakcyjnego w latach 1959–1970 (z zasobów WIM)

Figure 11. Stanisław Bober – Editor-in-Chief 1959–1970 (from WIM archives)



Rycina 12. Sylwester Czaplicki – przewodniczący komitetu redakcyjnego w latach 1970–1990 (z zasobów WIM)

Figure 12. Sylwester Czaplicki – Editor-in-Chief 1970–1990 (from WIM archives)

ze środowiska cywilnego: „Organizujemy służbę zdrowia godną wojska demokratycznego państwa. (...) celem wyszkolenia doświadczonych lekarzy i utrzymania ich kwalifikacji na wysokim poziomie konieczne jest przyjmowanie na leczenie do wojskowych instytucji leczniczych wszystkich rodzajów zachorowań, co nie może mieć miejsca przy przyjmowaniu tylko osób wojskowych. Wojskowi bowiem z reguły stanowią zespół zdrowych ludzi (...)” [9]. Polityka ta zaowocowała licznymi artykułami traktującymi o schorzeniach niezwiązanych ze służbą wojskową i otwarciem się czasopisma na szeroką grupę czytelników, którymi byli lekarze zatrudnieni w placówkach cywilnej służby zdrowia.

Tematyka „Lekarza Wojskowego” w latach 40. skupiała się przede wszystkim wokół rozliczenia się z wojną i analizy doświadczeń zdobytych podczas wojny. Zdecydowana większość prac obejmowała zagadnienia chirurgii, w tym chirurgii polowej, oraz organizacji i taktyki służby zdrowia, przy uwzględnieniu lat minionych, jak i przyszłości sanitariatu wojskowego. W roku 1947 płk Leon Gecow o zadaniach czasopisma pisał: „Odzwiedleniem pracy naukowej staną się nasze wydawnictwa. »Lekarz Wojskowy« będzie odzwierciedlał życie naukowe polskiego sanitariatu i znajdzie miejsce zarówno dla oryginalnych publikacji, dyskusyj naukowych, jak i dla części sprawozdawczej. Koniecznością jest, zwłaszcza wobec braku literatury, zaznajamianie lekarzy, chociażby w streszczeniach, z publikacjami najbardziej godnymi uwagi. Literatura fachowa radziecka została już częściowo udostępniona lekarzom wojskowym, natomiast publikacje z zachodu nie docierają w dostatecznej ilości egzemplarzy. »Lekarz Wojskowy« w miarę możliwości dążyć będzie do rozpowszechniania najciekawszych prac” [10].



Rycina 13. Edward Stanowski – przewodniczący komitetu redakcyjnego w latach 1990–1997 (z zasobów WIM)

Figure 13. Edward Stanowski – Editor-in-Chief 1990–1997 (from WIM archives)

W kolejnych rocznikach medycyna wojskowa zaczęła współdzielić łamy z publikacjami adresowanymi do lekarzy różnych specjalności, pracujących również w ośrodkach cywilnych.

Popularyzacja wiedzy opartej na doświadczeniach Zachodu została wkrótce zakazana. W roku 1950 r. redakcja „Lekarza Wojskowego” opublikowała notkę, w której znalazły się odniesienia do „budowy fundamentów socjalizmu”, wzorowania się na dokonaniach bratniego narodu radzieckiego. Przypomniano o walce klasowej. Krytyce poddano zdobycze zachodniej nauki, w tym medycyny, i uświadomiono jej zły wpływ na kształtowanie postaw moralnych lekarzy, na rozwój rodzimej farmakologii oraz praktyki prywatnej lekarzy. Hasłem stało się zerwanie „całkowicie z bałwochwalstwem wobec medycyny zachodniej” i zwrócenie się w kierunku korzystania ze zdobyczy nauki radzieckiej [11].

Odcodzenie od linii nakreślonej przez władzę ludową widoczne stało się już w 1954 r., a w kolejnych latach powrócono do upowszechniania treści naukowych i podnoszenia poziomu naukowego czasopisma. Duży



Rycina 14. Marian Cholewa – przewodniczący komitetu redakcyjnego w latach 1997–1999 (z zasobów WIM)

Figure 14. Marian Cholewa – Editor-in-Chief 1997–1999 (from WIM archives)

wpływ na jego rozwój miało utworzenie w 1958 r. Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi, w skład której włączono Centralny Szpital Kliniczny MON w Warszawie, mieszczący się przy ul. Koszykowej 78, któremu nadano nazwę 2. Centralnego Szpitala Klinicznego WAM (2CSK WAM). Zmiana ta wpłynęła na rozszerzenie zakresu działalności szpitala o zadania dydaktyczne w ramach procesu doskonalenia podyplomowego i specjalistycznego kadr medycznych. Celowi temu miały służyć między innymi łamy czasopisma „Lekarz Wojskowy”. Przewodniczącym komitetu redakcyjnego został płk prof. Stanisław Bober (ryc. 11.).

Kolejnym krokiem w kierunku podniesienia jakości merytorycznej artykułów publikowanych w „Lekarzu Wojskowym” i nadania mu naukowego charakteru była decyzja redakcji z 1959 r. o wprowadzeniu podziału treści według klasyfikacji zgodnej z zaleceniami UNESCO. Od tego roku artykuły dzielono na 3 rodzaje: prace oryginalne, przeglądowe i kliniczne (kazuistyczne). Redaktor Stanisław Bober postrzegał rolę czasopisma jako medium, które „(...) powinno służyć upowszechnianiu



Rycina 15. Tadeusz Plusa – redaktor naczelny w latach 1999–2009 (z zasobów WIM)

Figure 15. Tadeusz Plusa – Editor-in-Chief 1999–2009 (from WIM archives)



Rycina 16. Jerzy Kruszewski – redaktor naczelny od roku 2009 (z zasobów WIM)

Figure 16. Jerzy Kruszewski – Editor-in-Chief since 2009 (from WIM archives)

doświadczeń lekarzy wojskowych w zabezpieczaniu warunków bytowych i szkoleniu wojsk (...) »Lekarz Wojskowy« powinien spełniać też rolę informatora o najnowszych osiągnięciach medycyny i ukształtowanych poglądach na ich praktyczne stosowanie, przede wszystkim na potrzeby lekarzy jednostek wojskowych, którzy nie mają szerokiego dostępu do czasopism fachowych, co przyczyni się do podnoszenia poziomu w jednostkach i zakładach» [12].

W roku 1970, po śmierci profesora Stanisława Bobera, na przewodniczącego komitetu wybrano płk. prof. Sylwestra Czaplickiego (ryc. 12.). Kolejne zmiany miały miejsce w 1991 r. Przewodniczącym został wówczas płk prof. Edward Stanowski (ryc. 13.), a w 1997 r. płk prof. Marian Cholewa (ryc. 14.), który pełnił tę funkcję do 1999 r. Czasopismo nie zmieniło charakteru – czytelnicy, poza treściami opartymi na najnowszych osiągnięciach medycyny, byli informowani o planach i kierunkach rozwoju wojskowej służby zdrowia, organizacji i taktyki służby zdrowia, zagadnieniach związanych

z profilaktyką, higieną, epidemiologią, orzecznictwem, zaopatrzeniem i techniką medyczną.

Udział Polski w operacjach wojskowych poza granicami państwa oraz obecność żołnierzy w Polskich Kontyngentach Wojskowych (PKW) również zostały odnotowane na kartach „Lekarza Wojskowego”. Żołnierze oraz pracownicy cywilni wojskowej służby zdrowia chętnie dzielili się doświadczeniami i obserwacjami z czytelnikami czasopisma. Pismo publikowało także wyniki badań naukowych prowadzonych w rejonach operacji wojskowych.

Lata 90. XX wieku okazały się bardzo trudne dla rynku wydawniczego czasopism specjalistycznych, w tym dla „Lekarza Wojskowego”. Profesor Jerzy Kruszewski, podsumowując 90-letnie ukazywanie się czasopisma, napisał: „(...) celowość ukazywania się czasopisma budziła różnego rodzaju wątpliwości decydentów wojskowej służby zdrowia. Ich decyzje groziły przerwaniem pięknej tradycji i zaprzestaniem wydawania czasopisma (...). Trzeba było szukać nowych patronów” [13].

Tym nowym patronem stała się w 1999 r. Sekcja Lekarzy Wojskowych Polskiego Towarzystwa Lekarskiego, a redakcję czasopisma przejął Centralny Szpital Kliniczny WAM (obecny WIM). Kierowanie czasopismem powierzono ptk. prof. Tadeuszowi Plusie (ryc. 15.). W roku 2005 „Lekarz Wojskowy” stał się oficjalnym pismem naukowym Wojskowego Instytutu Medycznego. Od roku 2009 przewodniczącym 38-osobowej rady programowej i kolegium recenzyjnego jest gen. dyw. prof. Grzegorz Gierlak, a przewodniczącym redakcji prof. Jerzy Kruszewski (ryc. 16.). W roku 2015 w skład rady programowej weszli również przedstawiciele zagranicznych ośrodków naukowych, m.in. z Włoch, Niemiec i Stanów Zjednoczonych. Czasopismo jest dostępne w Internecie w wersji polskojęzycznej i anglojęzycznej.

Podsumowanie

„(...) Na łamach pisma naszego lekarz i aptekarz wojskowy znajdowali zawsze strawę duchową, która nie pozwoliła zaśnieć w ignorancji, pozostać w tyle za innymi” [14]. Zdanie to pochodzi z notki redakcji „Lekarza Wojskowego” z 1929 r. i stanowi swoiste credo przekazywane z pokolenia na pokolenie. Trwanie czasopisma jest ogromną zasługą zespołów redakcyjnych, licznej rzeszy autorów oraz wiernych czytelników. Do grona twórców przyjęło zaproszenie wielu wybitnych przedstawicieli zarówno medycyny, jak i nauk pokrewnych. W okresie międzywojennym swoją wiedzę i doświadczeniami dzielili się m.in. Edward Flatau, Samuel Goldflam, Eufemiusz Herman, Jan Nelken, Leon Kryński, Romuald Węglowski, Zygmunt Radliński, Bronisław Sawicki, Jerzy Rutkowski, Wiktor Arkin, Antoni W. Gluziński, Alfred Sokołowski, Odo (Otto) Bujwid, Wiktor Grzywo-Dąbrowski, Rudolf Weigl, wykładowcy CWSan. i uniwersytetów medycznych. Edycję wojenną tworzyli: Leon Owczarewicz, Bolesław Szarecki, Anton Jurasz, Antoni Fiumel, wykładowcy Wydziału Lekarskiego w Edynburgu, a spośród nich Anastazy Laundau, Włodzimierz Missiuro, Bruno Nowakowski i Tadeusz Sokołowski. Również w okresie powojennym redakcja współpracowała z wybitnymi naukowcami, kierownikami i pracownikami placówek naukowo-badawczych, akademii medycznych, szpitali cywilnych i wojskowych.

Na kartach czasopisma, obok nazwisk osób, które już zdobyły rozgłos i sławę, odnajdujemy również autorów jednej pracy, która powstała w odległym garnizonie lub w małym szpitalu wojskowym, oraz tych, których nazwiska w ciągu kilkunastu lat stały się rozpoznawalne w świecie nauki. Stuletnie trwanie czasopisma należy przypisać wielu osobom, w tym przede wszystkim redaktorom i zespołom redakcyjnym oraz wydawcom. Dużą rolę w utrzymaniu jakości merytorycznej prac odgrywało grono recenzentów i rada programowa „Lekarza

Wojskowego”. Umiejętnie dobierano tematykę, stawiano na wysokie kwalifikacje autorów i dbano o czytelność, dając mu możliwość doskonalenia i permanentnego poszerzania wiedzy, zgodnie z deklaracją prezesa WRS Z. Dmochowskiego z numeru premierowego „Lekarza Wojskowego”: „Pragniemy dać lekarzowi naszemu całokształt najnowszych postępów wiedzy lekarskiej, pragniemy dać mu możliwość wypowiadania się, pragniemy związać wszystkich lekarzy wojskowych w jedną żywą całość, pragniemy zainteresować go poziomem organizacji sanitarnej naszej armii, pragniemy rozwinąć w nim samopoczucie organizacji i miłość dla niej, pragniemy dojść do tego, by lekarz wojskowy uważał sobie za zaszczyt, że w armii naszej pracuje” [15,16].

Piśmiennictwo

1. Do ogółu kolegów. Lek Wojsk, 1920; 1 (8): 2
2. Augustynowicz D. Rola „Lekarza Wojskowego” w kształtowaniu struktury organizacyjnych wojskowej służby zdrowia w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości. In: Medycyna polskiego pogranicza II Rzeczypospolitej 1918–1939. Wydawnictwo IHN PAN, Warszawa 2018: 415–435
3. Od Redakcji. Lek Wojsk, 1924; 5 (1): 2
4. Sprawozdanie z działalności Centrum Wyszczepienia Sanitarnego 1.X.1931 r.–30.IX.1932 r. Lek Wojsk, 1932; 20 (10): 757
5. Brzeziński W. Polish medical journals published in exile during the second world war. Arch Hist Filoz Med, 1994; 57 (3): 387–388
6. Augustynowicz D. Losy wojenne „Lekarza Wojskowego”. Lek Wojsk, 2014; 92 (1): 112–117
7. Jurasz A. Sprawozdanie Dziekana P. W. L. prof. dr. A. Jurasza za rok akademicki 1943/44 wygłoszone na inauguracji roku akad. 1944/45. Lek Wojsk, 1946; 36 (2–3): 171
8. Płoński K. Zapomniana rocznica. Lek Wojsk, 1962; 38 (1): 1
9. Moguczy M. Organizujemy służbę zdrowia godną wojska demokratycznego państwa. Lek Wojsk, 1945; (3): 4
10. Gecow L. Z zagadnienia szkolenia w wojskowej służbie zdrowia. Lek Wojsk, 1947; (1): 7
11. Od Redakcji. Lek Wojsk, 1950; 26 (1): [nlb.] 3
12. Bober S. Nasze czterdziestolecie. Lek Wojsk, 1964; 40 (12): 873
13. Kruszewski J. 90 lat „Lekarza Wojskowego”. Lek Wojsk, 2011; 89 (1): 11
14. Od Redakcji. Lek Wojsk, 1929; 13 (1): 1
15. Dmochowski Z. [Preambuła]. Lek Wojsk, 1920; 1 (1): 3
16. Augustynowicz D, Karolak A, Rudnicka H, et al. „Lekarz Wojskowy”, stulecie służby Ojczyźnie. WIM/PZWL, Warszawa 2019: 166–168